

Potpukovnik u penziji

Milan OBRADOVIĆ

UČEŠĆE NARODA DALMACIJE U SISTEMU BEZBJEDNOSTI NARODNOOSLOBODILAČKOG POKRETA

Teme o doprinosu naroda ili pojedinih kategorija stanovništva obavještajnoj službi NOP-a do sada nisu šire razmatrane u našoj publicistici, posebno vojnoj. O tome se pisalo uglavnom fragmentarno i usputno, i gotovo uvijek povodom određenih jubileja. I u većim zbornicima i skupovima (simpozijumima) ove teme su neopravdano bile zapostavljene, mada iskustva, stečena u vezi s tim, nisu manje značajna za doktrinu i strategiju opštenarodne odbrane od iskustava NOR-a s drugih područja.

I

Da bi ostvarili postavljene ciljeve i zadatke, italijanski fašisti su, nakon izvršene okupacije Dalmacije (aprila 1941), zadržali, pored vojnih, i jake policijske snage i obavještajni aparat. Njihov oslonac činili su, prije svega, ustaše i četnici, a početkom 1942. formiraju i jedinice tzv. antikomunističke milicije (*Milizia volontaria anticomunista* — MVAC), povećavaju broj koncentracionih logora i pokretnih prekih sudova. Prva četa MVAC bila je locirana u s. Vrana, druga u Novigradu, treća je djelovala između Benkovca i Mostina, četvrta se nalazila u s. Kistanje, peta u okolini Benkovca, a šesta u Medveđi.

Krajem marta 1942. Vojni kabinet u Zadru (odgovoran, između ostalog, i za obavještajnu djelatnost protiv NOR-a) reorganizuje jedinice MVAC, podešavajući im raspored, sastav i zadatke, tako da mogu najefikasnije djelovati protiv partizanskih jedinica, organa narodne vlasti, pozadinskih ustanova, terenskih radnika i drugih organizacija NOP-a.*

* Poslije kapitulacije Italije, septembra 1943, MVAC se raspada; oficiri prebjegavaju Nijemcima, a vojnici se priključuju ustašama i četnicima.

Obavještajno-policijsku kontrolu okupirane teritorije Italijani su ostvarivali jedinicama karabinijera i gustom mrežom obavještajnih organa. Svaka od divizija 6. armijskog korpusa imala je u svom sastavu Sekciju kraljevskih karabinijera, prosječne jačine 40 ljudi. Osim toga, sva četiri karabinijerska bataljona, koje je u svom sastavu imala 2. italijanska armija (*Supersloda*), bili su dislocirani u Dalmaciji: 9. bataljon u Splitu, 15. u Dubrovniku i Zadru, 16. u Šibeniku i 20. u Kninu. Na anektiranim područjima u borbi protiv NOP-a bila je angažovana i gusta mreža karabinijerskih stanica, vodova i četa, a okupirano područje Dalmacije »pokrivala su« i kontrolisala i četiri teritorijalno-mobilna bataljona (211, 220, 306. i 328. bataljon).

Obavještajne službe predstavljale su, takođe, značajan oslonac cjelokupnog okupacionog sistema. Pored Vojno-obavještajne službe (SIM) postojala je i služba javne bezbjednosti — *Publica Sicurezza*, zatim državna tajna policija (OVRA), Finansijska straža i Dvadeset sedmi sektor pogranične straže. Vojno-obavještajna služba — SIM imala je svoje ogranke i u vojnim jedinicama i na teritoriji, a poslije okupacije Dalmacije produžava sa aktivnošću iz svog centra u Trstu i centara duž granice sa tzv. NDH. Pojavom NOP-a težište svog rada prenosi na obavještajne centre vojnih jedinica, tj. obavještajne urede korpusa (*Ufficio Informazioni Corpo d'Armata*). Obavještajna djelatnost spuštana je, po potrebi, i na posebne urede u pukovima, koji su za obavještajni rad koristili karabinijerske stanice i organe javne bezbjednosti. U okupiranim gradovima i uporištima Dalmacije djelovali su i organi službe javne sigurnosti, koja je nastojala da stvori gustu mrežu saradnika iz redova mjesnog stanovništva, a iz Zagreba je prema Dalmaciji bila usmjerena 11. zona OVRE. Državna tajna policija je djelovala i preko organizacija fašističke partije, kao i organa policije i ureda pri legijama »crnih košulja«, poznatih pod imenom »*Ufficio Politico Invesigativo — UPI*«.

Metod rada svih ovih službi u borbi protiv NOP-a i Komunističke partije sastojao se u ubacivanju agenture u redove Pokreta, psihološkom pritisku, represalijama, zastrašivanjima i dr. Od jeseni 1942. na ugrađivanju svoje špijunske mreže u Dalmaciji užurbano radi i njemačka vojno-obavještajna služba ABVER. Bojeći se iskravanja Angloamerikanaca na Jadranu i ne vjerujući da ih Italijani u tome mogu sprečiti, Njemci formiraju pet jakih vojno-obavještajnih centara (po jedan u Dubrovniku, Šibeniku i Zadru, i dva u Splitu). Iako je Hitler formalno obećao Musoliniju da će zabraniti obavještajnu djelatnost prema Italiji i teritorijama koje su okupirale italijanske jedinice, Nemci su ipak to činili nastojeći da i razgranatom agenturnom mrežom ostvare što dublji prodor u NOP i razbiju

njegove organizacije pošto su se uvjerali da ih ne mogu razbiti oružanom silom. Zbog toga već od početka 1943. godine povojničaju svoju obavještajnu službu u Dalmaciji, a pored stacioniranih obavještajnih centara formiraju i pokretne, sastavljene od obavještajaca i diverzanata. Ovi su centri, duž obale, stvarali posebnu agenturnu mrežu koja bi, u slučaju savezničkog desanta, ostala u pozadini invazionih snaga, i radio-putem slala podatke o protivniku (tzv. mreža »Rüknez«). Međutim, s obzirom na razvoj događaja, ova njemačka mreža nije odigrala ulogu koja joj je bila namijenjena. Mada je obučavana da što duže ostane neotkrivena kako bi mogla prikupljati podatke o NOVJ, partizanskoj mornarici, partijskim organizacijama, partizanskim bazama i dr., najveći broj njenih agenata i saradnika otkriven je i likvidiran, zahvaljujući budnosti stanovništva.

Sačuvani dokumenti govore i o veoma intenzivnoj obavještajnoj aktivnosti ustaša i četnika. Od početka 1943. godine u Splitu je djelovao obavještajni centar kraljevske izbjegličke vlade uz asistenciju engleske obavještajne službe, a veze sa svojim centralama održavane su preko Istambula i Kaira. Obavještajnu djelatnost protiv NOP-a na području južne Dalmacije razvijala je naročito Ustaška nadzorna služba (UNS), tajna državna policija po uzoru na Gestapo. Ustaška nadzorna služba je obavještajnu mrežu organizirala u selima preko svojih »pouzdanika« u ustaškim »rojevima«, u općinama — preko ustaških »tabora«, a u kotarevima preko »logora«. Tako su rojnici, tabornici, logornici i stožernici bili i povjerenici UNS-e za svoje područje, a njihov aparat je masovno radio za UNS-u.

II

Suprotstavljajući se pritisku obavještajno-političkih snaga okupatora i kvislinga, Partija je, uporedo sa stvaranjem i izgradnjom specijalizovane obavještajne službe i organizacija za kvalifikovanu borbu protiv neprijatelja, radila i na stvaranju masovnog sistema bezbjednosti široko se oslonjajući na stanovništvo. Na tom poslu, naročito tokom 1943. godine, Partija je angažovala ne samo sopstvene forume, već i članstvo ostalih organizacija NOP-a (SKOJ, USAOJ, AFŽ), a naročito organe narodno-oslobodilačkih odbora. Komande mjesta i područja, i njihove seoske i partizanske straže, imale su, takođe, važnu ulogu u sistemu bezbjednosti. Njihove bezbjednosne funkcije bile su regulisane posebnim naredbama Vrhovnog štaba od 8. januara 1943. godine i Glavnog štaba Hrvatske, a sproveo ih je u život štab NOP odreda za Dalmaciju, u proljeće 1943. godine.

Zadatak vojno-pozadinske vlasti na planu bezbjednosti, predviđen ovom naredbom, bio je, između ostalog, i vođenje »evidencije narodnih neprijatelja i sumnjivih lica, hapšenje... izvršavanje presuda vojnih sudova i Komisija za borbu protiv pete kolone, kontrola kretanja građana i vojnika u pozadini, izdavanje legitimacija, objava i propusnica, obezbeđenje nadležnosa, saobraćajnih linija, vojnih magacina, tajnih shladišta hrane, zaštita stanovništva od paljenja, pljačke, suzbijanje nasilja i dr.« Maja 1943. u sastavu vojno-pozadinskih organa izvršeno je i institucionalizovanje obavještajno-bezbjednosnih organa. Instrukcijom od 13. maja 1943. godine Štab Grupe NOP odreda za Dalmaciju oformio je ove organe sa zadatkom da »pri komandama područja obavještajnu službu obavljaju pomoćnici komandanta. Najvažniji mu je zadatak borba protiv pete kolone, neprijateljskih špijuna i agenata...«

Kao što se vidi, vojno-pozadinske vlasti u Dalmaciji činile su veoma važnu kariku u sistemu bezbjednosti NOP-a. Obavještajni centri pri komandama mjesta i područja imali su u svom sastavu dvije sekcije: informativnu (ofanzivnu) i kontraobavještajnu (defanzivnu). Informativna sekcija se bavila prikupljanjem podataka o snagama okupatora i kvislinga i njihovim obavještajnim službama, i o tome informisala svoju komandu i više vojne i partijske organe (štabove NOP odreda i operativne jedinice koje su boravile na određenom terenu i izvodile borbena dejstva). Sekcija za kontrašpijunažu imala je osnovni zadatak da »vodi odbranu od neprijateljske špijunaže«. U njenoj nadležnosti bilo je i praćenje i suzbijanje rada neprijateljskih špijuna, sprečavanje njihovog prodora u redove NOVJ, organe Partije i NOP-a, zaštita sopstvenih redova od izviđačke, terorističke i propagandne aktivnosti neprijatelja. Imala je i pravo vođenja istrage »ako nema vojnog suda«, zatim saslušavanje o krivičnim djelima špijunaže, organizovanja atentata, širenja neprijateljske propagande i dezerterstva, organizovanje izvršenja represivnih i egzekutivnih mjera »nad osuđenim izdajnicima i okupatorskim funkcionerima«, i dr. Međutim, nosioci obavještajno-bezbjednosne djelatnosti bili su narodnooslobodilački odbori. Ta njihova funkcija, već prema situaciji i prilikama, bila je negdje više, a negdje manje razvijena. Na oslobođenim područjima, naročito otocima, bezbjednosne funkcije bile su razvijenije od obavještajnih, dok su na poluoslobođenim područjima imale podjednak značaj. Na neoslobođenim područjima, međutim, razvijana je, prvenstveno, obavještajna funkcija, a bezbjednosna se svodila na zaštitu od prodora neprijateljskih obavještajnih službi.

Jedan od oblika bezbjednosti bila je kontrola i provjera ljudstva koje je iz okupiranih područja i uporišta dolazilo u redove NOVJ i na oslobođenu teritoriju. Ova mjera intenzivirana je naročito 1943. godine, jer je otkriveno više pokušaja ubacivanja špijuna pod firmom »dobrovoljaca«. Zbog toga je kao princip uvedena provjera svih ljudi koji samostalno dolaze u partizane; to je obavljano preko partijskih organizacija u gradovima i uporištima, a zatim kontrolom dozvola, propusnica i objava. Od svih organa NOP-a zahtijevano je da se »strogo prošire mjere kontrole i nad već izdatim propusnicama kako bi se dobro provjerilo ko, kuda i zašto putuje.«

Formiranje tzv. partizanskih odsjeka na području sjeverne Dalmacije bio je, takođe, jedan od oblika bezbjednosti teritorije. Jula 1943. godine Štab kninskog sektora formira u sjevernoj Dalmaciji i Ravnim kotarima tri takva odsjeka, od kojih je svaki kontrolisala grupa od 32 naoružana borca. Osnovni zadatak odsjeka bio je »... kontrola teorije vojnički i politički... intenzivno razvijanje informativne službe... mobilizacija što više boraca u redove NOVJ, nedozvoljavanje neprijatelju, četnicima i izdajničkom voćstvu HSS da mobiliše narod za sebe i dr. »Sačuvani dokumenti govore o tome da je brza razmjena primljenih informacija iz gradova korišćena i za organizovanje bezbjednosnih mjera između jedinica i organizacija NOP na terenu. Tako su, na primjer, saradnici NOP-a iz Splita gotovo redovno slali izvještaje o podacima koje su Italijani, uz pomoć četničke i ustaške špijunaže na oslobođenim područjima, prikupljali o partizanima, mjestima boravka štabova, partijskih foruma, bolnica i dr. Saradnici NOP-a Mijat, Barba, Žiška, Kavalir i drugi, izvještavajući partijska i vojna rukovodstva na oslobođenoj teritoriji o tome šta Italijani znaju o jedinicama i ustanovama NOP-a predlagali su, između ostalog, zavođenje strogih mjera bezbjednosti na slobodnoj teritoriji, jer se jedino na taj način moglo da »onemogućući vršljanje sumnjivih lica, naročito u rejonima u kojima borave i dejstvuju jedinice NOVJ«. Na temelju njihovih informacija organi bezbjednosti jedinica i teritorije uspjeli su da otkriju i unište više neprijateljskih špijuna i njihovih jataka.

Osnovni činilac cjelokupnog sistema bezbjednosti NOP-a bilo je stanovništvo Dalmacije. O tome postoji mnoštvo dokumenata. Hiljade seljaka, lučkih radnika, mornara, ribara, žena, omladinaca, pa čak i djece, organizovano i samoinicijativno su izvještavali o neprijatelju, otkrivali, prijavljivali i uništavali njegove špijune, sklanjali ranjene borce i izbjeglice, davali vodiče i obavljali druge poslove, Jula 1943. godine, na primjer, grupa seljaka je obavijestila obavještajni punkt za srednju Dalmaciju da četnici i ustaše, zajedno sa

italijanskim fašistima, pripremaju napad na partizanske jedinice, a nešto kasnije omladina Sinja dostavlja izvještaj partijskom rukovodstvu 8. korpusa o pojačanom obavještajnom pritisku neprijatelja na partizanske jedinice »... bilo stvaranjem svojih ljudi u redovima partizana, bilo ubacivanjem u partizane dobrovoljaca.« U istom izvještaju se predlažu mjere bezbjednosti radi sprečavanja ovih neprijateljskih namjera. Uz pomoć stanovnika Omiša, mjesni obavještajni centar je otkrio i uništio obavještajnu mrežu UNS-e, čiji su pipci dosegali do oslobođene teritorije i nanosili osetnu štetu partizanskim jedinicama i organima narodnooslobodilačke vlasti.

»Stanovnici iz okoline Knina«, piše u jednom izvještaju OK KPH Knin, »obavijestili su nas da je u Knin doputovalo nekoliko transporta četničkih bandi, što do sada nije bio slučaj« (radilo se o koncentraciji neprijateljskih snaga za četvrtu ofanzivu, 1943. godine).

Aktivno učešće stanovništva na obavještajno-bezbjednosnom planu imalo je velikog značaja za bezbjednost NOP-a. Ono je obezbjeđivalo obavještajnoj službi NOP-a da se uspješno rve sa brojnim obavještajno-policijskim službama neprijatelja, koje su u svojim redovima imale kvalifikovane, stručne i školovane kadrove, bogato iskustvo i tradiciju. Italijanske fašiste je to sve više zabrinjavalo, pa su aprila 1943. godine poduzeli niz mjera radi suzbijanja aktivnosti stanovništva na ovom planu. Tako se, na primjer, uputstvom italijanske pomorske komande od 10. aprila 1943. godine posebno insistira na tome da je »nužno potrebno preko lokalnih povjerljivih osoba ili nekog špijuna ubaciti u te sredine ljude koji znaju lokalni način govora kako bi doznali šta pričaju«. Uputstvo upozorava italijanske okupacione organe i na to da je »olakšano pribavljanje informacija partizanima o načinu života koji se obavlja u lukama, koristeći putnike ili posade brodova koji vrše redovan saobraćaj...«

Što su organizacije NOP-a i stanovništvo Dalmacije imali istančan osjećaj za borbu protiv neprijatelja i na planu bezbjednosti — zasluga je Partije. Ona je, u sklopu političkog rada s masama, razvijala i osjećaj za bezbjednost kao kategoriju političke svijesti, koristeći za to najraznovrsnije metode i oblike političkog djelovanja: sastanke, konferencije, zborove, mitinge i dr. Narod je svakodnevno upoznavan sa ciljevima NOB, a istovremeno su na primjerima iz ratne prakse objašnjavani oblici i metodi rada neprijatelja, razotkrivane forme i sadržaj njegove propagande, govoreno je o špijunaži i značaju budnosti, i dr.

U bezbjednosnom vaspitanju stanovništva značajnu funkciju imale su i partizanska štampa i publicistika. Naročito se isticao list

»Slobodna Dalmacija« u kojem su objavljivani članci o otkrivanju i likvidaciji neprijateljskih špijuna, i ukazivano na metode rada neprijatelja. Povremeno su objavljivana i saopštenja o presudama petokolonašima i upućivani proglasi stanovništvu u vezi s tim.

III

Da bi obavještajna služba NOP-a odgovorila zadacima koje su pred nju postavljali rat i revolucija, preduzimane su i opsežne organizacijske i kadrovske mjere. Njihovo težište tokom prve polovine 1943. godine sastojalo se u organizovanju mreže stalnih obavještajnih centara na terenu i u jedinicama NOV. U organizacionom pogledu, mrežu su sačinjavali: Glavni obavještajni centar za Dalmaciju — GOC; Pomoćni obavještajni centri za sjevernu, srednju i južnu Dalmaciju — POC; Rejonski obavještajni centri za veće gradove, mjesta i uporišta pod okupacijom — ROC. Ovi posljednji su, prema uslovima i potrebama, razvijali mjesne obavještajne centre (MOC) u općinama i gradskim četvrtima, obavještajna povjereništva i obavještajnu saradničku mrežu. Istovremeno su formirani i odgovarajući obavještajni centri pri jedinicama NOVJ (odredima, brigadama i samostalnim bataljonima).

Sačuvani dokumenti i drugi podaci pokazuju da je rad centara u 1943. godini bio vrlo intenzivan i efikasan. Samo za 9 mjeseci, od februara do novembra, centri su poslali partijskim i vojnim rukovodiocima 363 obavještajna izveštaja (koji su sačuvani). Analiza ovih izveštaja pokazuje da su objekti interesovanja obavještajnih organa bili: raspored, stanje, naoružanje, namjera i moral italijanskih kopnenih, pomorskih i vazdušnih snaga, a kasnije njemačkih i kvislinških; obavještajne intrige i kombinacije izbjegličke vlade u Londonu; rad centara Intelidžens-servisa u Splitu i njegova djelatnost na relaciji Split-Istambul-Kairo-London; ponašanje četničkih vođa i vođstva HSS-a, i Kombinacije buržoazije da se poslije kapitulacije Italije i očekivanog iskrcavanja Anglo-Amerikanaca očuva postojeća buržoaska vlast u Jugoslaviji; namjera i planovi Italijana i Nijemaca tokom četvrte i pete ofanzive i dr. Ovi, kao i mnogi drugi podaci bili su od neprocjenjive vrijednosti partijskom i vojnom rukovodstvu NOP-a u političkim procjenama i donošenju vojnih odluka. Mnoge od ovih informacija dostavljene su Vrhovnom štabu, odnosno CK KPJ posredstvom štaba 9. dalmatinske divizije.

Uporedo sa organizacionim i kadrovskim razvojem mreže centara, partijski forumi i organi specijalizovane obavještajne službe

NOP-a poklanjali su naročitu pažnju ofanzivnoj komponenti političko-obavještajnog rada. Sačuvano je nemalo dokumenata koji govore o uspješnom prodoru u institucije okupacijskog sistema (obavještajne urede, vojne garnizone, političke i policijske ustanove), iako ih je neprijatelj štitio svim mogućim mjerama. Za organizovanje ovog rada Partija je angažovala provjerene kadrove, posebno lica koja su već posjedovala iskustvo u ilegalnom radu. Ubrzo su se pokazali i rezultati takve orijentacije. Obavještenja koja su dobijana iz Splita, Zadra, Omiša, Korčule, Knina, Sinja, Metkovića i Šibenika o pripremama i toku četvrte i pete neprijateljske ofanzive bila su od velikog značaja. Samo iz Splita i Zadra poslata su 92 obavještajna izvještaja u kojima su iznijete namjere, međusobni odnosi i numeracije svih jedinica okupatora i kvislinga koje će učestvovati u četvrtoj ofanzivi, a utvrđen je i tačan datum, 20 januar, početka dejstava neprijatelja. Obavještajni centar sa Korčule izvještavao je, na primjer, da se tamo nalazi četnički vojvoda Dobrosav Jevđević, delegat četnika pri komandi 2. italijanske armije, i da je na dočeku Nove 1943. godine »... u intimnom društvu izjavio da putuje na Rijeku radi dogovora o velikoj ofanzivi koja se sprema za uništenje partizana« i da »ofanziva počinje sredinom januara«. Očigledno se radilo o podacima do kojih je obavještajni centar došao putem svojih veza koje je imao u štabu 6. italijanskog armijskog korpusa i drugim institucijama italijanskog okupatora u Splitu.

Počev od druge polovine 1943. godine intenziviran je i političko-obavještajni i propagandni rad među antifašistički raspoloženim vojnicima i oficirima u pojedinim garnizonima, uporištima i posadama Dalmacije. To je bio jedan od sektora partijskog rada, a obuhvatao je političko-propagandnu i informativnu djelatnost. Obavještajni centri NOP-a u Zadru, Splitu, Šibeniku, Omišu, Crikvenici, Bribiru, Sušaku, Rijeci i drugim mjestima, u kojima su se nalazili italijanski garnizoni, uspostavili su stalne kontakte sa pojedinim vojnicima i od njih dobijali mnoge informacije. U održavanju ovih veza posebnu ulogu imali su drugi odsjeci kotarskih i okružnih komiteta Partije. Obavještavajući ih o svojim stavovima, grupa italijanskih vojnika piše: »... Načela kojima se rukovodi vaša i naša borba — izložena u vašem pismu — rasplamsali su u nama talas neobičnog oduševljenja. Pod znakom naše zastave i uz bok vama nastojaćemo da učinimo sve što će nam dozvoliti naše mogućnosti koje ste vi izneli u pogledu linije našeg budućeg rada. Mi smo te mogućnosti ispitali na našem radnom sastanku, te vas u vezi s tom direktivom obavještavamo...« (slijedi opširniji izvještaj o radu).

Antifašistički orijentisani italijanski vojnici proširivali su ilegalno svoje veze i propagandni utjecaj na susjedne garnizone i uporišta, koristeći se vojnicima — kuririma, vozačima i rodbinskim vezama. U pogledu rasturanja propagandnog materijala redovno su informisali organe KPH o postignutom efektu na italijanske jedinice, stanju morala i političkoj opredijeljenosti oficirskog i podoficirskog kadra. Predlagali su i mjere koje treba preduzeti za održavanje veza u slučaju premještanja jedinice u kojoj služe.

Zahvaljujući vezama sa antifašistima i simpatizerima NOP-a o neprijateljskim formacijama primljeno je više dragocjenih obavještajnih izvještaja, od kojih se neki odnose i na pripreme prevrata u Italiji. U izvještaju obavještajke Katre od februara 1943. godine o tome se kaže: »... Prema izjavi generala ... sazrele su pripreme za državni udar u Italiji. Udar namjerava da izvrši vojska, odnosno bar da preduhitri sve ostale grupe. Sav viši oficirski kadar je, naime, napravio kompromis sa krunom uz papinu saradnju. Za dan državnog udara određen je dan kada bude likvidiran Tunis. Upravljanje državom odmah poslije udara preuzeće vojska pod rukovodstvom maršala Badolja ... To su uglavnom sami anglofili, dok sebe nazivaju antifašistima, mada su u suštini predstavnici italijanskog imperijalizma i hoće da ga spasu ukoliko ga spasiti mogu. Odmah poslije udara oni bi sklopili primirje sa Engleskom, povukli svoje trupe sa Balkana, u prvom redu iz Jugoslavije, i bacili trupe na njemačku granicu radi odbrane. Oni su ubijeđeni da će uspjeti da uguše revolucionarne snage u Italiji, a što se tiče vojnih snaga računaju u prvom redu na alpince ...«. Aprila 1943. primljen je od partizanskog obavještajnog centra iz Splita izvještaj slične sadržine »... iz Rima je stigao specijalni vojni kurir koji je italijanskim vojnim i civilnim vlastima donio slijedeći povjerljivi izveštaj i referat: sve snage u Italiji stavljene su u pokret da se zemlja spase od daljeg upropaštavanja, kao i da se izbjegne socijalistička revolucija. U Vatikanu se već dva dana vode pregovori o tome. Pored pape i apostolskih kardinala, u pregovorima učestvuju grof Čano, te sadašnji i budući predstavnik Engleske u Vatikanu. Do sada je engleski konzul četiri puta bio prebačen avionom iz Italije u Englesku i natrag u vezi sa pregovorima. Grof Čano ima veliku ulogu u pregovorima jer u njega Nijemci ne sumnjaju. Za sada se udar predviđa onog momenta kada Englezi napadnu Bizertu...«. U jednom drugom izvještaju obavještajca iz Splita kaže se: »... Posvetićemo se i dalje prodiranju u neprijateljske redove, i vjerujemo da će nam pasti u ruke osim generalnog plana i svi skriveni magacini koje do sada nismo otkrili...«

Na temelju ovih, kao i velikog broja drugih podataka iz Dalmacije i ostalih krajeva naše zemlje, Vrhovni štab je bio u mogućnosti da izvrši političke i vojne pripreme i preduzme najneophodnije mjere u organizacionom i operativnom pogledu, a naročito u obavještajnom. U tom smislu, početkom avgusta 1943. naređeno je obustavljanje borbi protiv italijanskih jedinica, ukoliko predaju oružje ili stupe u borbu protiv Nijemaca, a ako bi produžili borbu protiv NOVJ — pripremiti stanovništvo da zajedno sa partizanskim jedinicama izvrši njihovo razoružavanje. U Dalmaciju je upućen štab 9. dalmatinske divizije da formira još jednu diviziju u srednjoj, a jednu u sjevernoj Dalmaciji. Zahvaljujući izvršenim pripremama i dobro organizovanoj obavještajnoj službi, Ivo Lola Ribar i Vicko Krstulović stupili su u pregovore sa italijanskim generalom Spigom u Splitu u štabu divizije »Bergamo«. Italijanski štabovi su, međutim, odugovlačili pregovore o razoružanju da bi dobili u vremenu dok ne stignu njemačke trupe, a istovremeno su tajno počeli da dijele oružje četnicima. U takvoj situaciji stanovnici Dalmacije, predvođeni partijskim organizacijama, narodnooslobodilačkim odborima i vojno-pozadinskim vlastima, razoružavaju italijanske garnizone i posade u Splitu, Solinu, Kaštelima, Trogiru, duž pruge Split—Perković, kao i u uporištima na Braču, Hvaru, Korčuli, Visu, Lastovu i Mljetu.